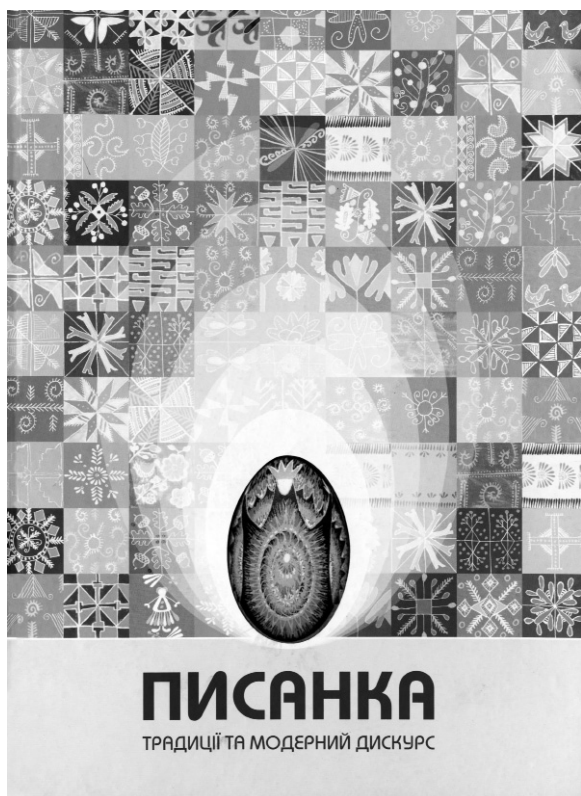

ТРАДИЦІЙНЕ І НОВАТОРСЬКЕ У ЛЬВІВСЬКОМУ ПИСАНКАРСТВІ

Віктор Ткаченко

Загайська Р. Писанка: традиції та модерний дискурс. – Л. : Апріорі, 2009. – 164 с. : іл.

У 2009 році у Львівському видавництві «Апріорі» було надруковано науково-популярне видання «Писанка: традиції та модерний дискурс», під упорядкуванням Роксоліани Загайської – писанкарки «за покликом душі і серця». Насамперед варто зазначити, що це одне з небагатьох гарно ілюстрованих видань. Загалом в Україні за період з кінця ХІХ до початку ХХІ ст. книг-альбомів, присвячених писанці, видано одиниці. Серед них – праці С. Кулжинського, Е. Біняшевського, О. Соломченка, В. Манько, Т. Коновал та Р. Загайської; із закордонних видань – альбом З. Еліїва.

Слід зауважити, що упорядник розкриває такі питання, як походження звичаю виготовлення писанок; символіка в писанкарстві;

технологія виготовлення барвників; географія побутування писанкарства; традиції та модерні пошуки; писанка в доробку львівських майстринь. У збірнику подано розповіді про писанкарку Г. Соломійчук, О. Тіменик, М. Могитич, Р. Загайську, М. Іваницьку, З. Грегорійчук, Г. Коваленко. У виданні вміщено матеріал під назвою «Між традицією та модерном. Делегати ІІІ-го Міжнародного з'їзду писанкарів. 2007 р.», подано бібліографію, вступну частину за авторством заслуженого майстра народної творчості України Д. Походжука та передне слово Р. Загайської. Відомий дослідник писанкарства, автор багатьох статей із цієї тематики, Д. Походжук справедливо зазначив, що «пропонуваній альбом “Писанка: традиції та модерний дискурс” є першим в українській науці заклик до полеміки та дискусії і ставить собі за мету подати якомога більше відомостей про писанку та все, що пов'язане з нею: поезію, малярство, ткацтво, кераміку тощо» [1, с. 10].

У Передньому слові Р. Загайська зазначає, що завдяки писанці, орнаментальним символам, які на ній зображені, ми сьогодні маємо певну інформацію про вірування наших предків. З появою авторської писанки змінилося й співвідношення традиційного і нового в орнаментіці, відбулося поєднання давнього та сучасного. Авторка перелічує прізвища дослідників писанкарського мистецтва минулих років і сьогодення, подає коротку історію проведення чотирьох Міжнародних з'їздів писанкарів, які відбулися в Києві, Коломиї та двічі в Космачі. Не оминула увагою вона й ушанування писанки в пам'ятниках та архітектурі.

У розділі «Наші пракорені» Р. Загайська виводить їх із часів трипільської культури. На

її думку, підґрунтям може слугувати так зване піктографічне трипільське письмо, в основі якого лежать елементи трипільського орнаменту. Писанкарка прямо вказує, що воно «дуже схоже на писанкову орнаментику, якою користуються писанкарі і сьогодні» і «цілком можливо, що у ті давні часи на писанці передавалися цілі повідомлення, попередження, поради...» [1]. З першою частиною такого трактування важко не погодитися. Справді, значна кількість орнаментальних мотивів, якими оздоблюють писанку, має давнє походження (не виключено, що саме трипільське). Однак чи можна їх уважати письмом? На нашу думку, це малоймовірно. Безумовно, первісна людина заклала в кожний зображений символ певне значення. Як повно воно відображає змістове наповнення на писанці — сьогодні не відомо. Таке твердження нагадує матеріал про бродівську писанку, де кожна крапочка чи лінія, трикутник або ромб мають словесне й числове значення, що теж видається сумнівним [2]. Щодо другої частини твердження про існування писанок серед носіїв трипільської культури, то нами вже було висловлено думку про те, що писанок у них не існувало, найімовірніше, то були моделі злакових зерен [3]. Саме трипільські племена, про що Р. Загайська веде мову далі, перейшли до землеробства й осілого скотарства. Вирощування зерна було знаковою подією для тогочасного суспільства, а отже, можна припустити, що саме йому вони віддавали шану й приносили його в жертву своїм богам. Далі упорядник відзначає існування керамічних яєць-брязкалец у Київській Русі та подає семантичне значення найпоширеніших писанкових символів, наводить фольклорні матеріали з легенд, загадок, казок, у яких ідеться про писанку, Великдень тощо.

У наступному розділі дослідниця розглядає походження звичаю розписувати писанки, подає декілька легенд, згідно з якими писанку пов'язують із Воскресінням Ісуса Христа, та зазначає, що «християни застали цей звичай уже існуючим. Вони тільки подивились на нього з іншого боку — надали нового значення»

[1, с. 33]. Найбільше матеріалу в цьому розділі присвячено місцю яйця в міфічних уявленнях народів світу. Текст доповнюють ілюстрації зі зразками трипільської, грецької та критської кераміки тощо.

Найцікавішим для початківців-писанкарів, майстрів та багатьох зацікавлених є матеріал про природні барвники, технологію їх виготовлення як в описовому, так і в табличному варіанті. Заслужують на увагу й кольорові ілюстрації самих рослин, з яких можна приготувати фарбу для писанок.

Не менш важливою та цікавою є наступна частина, у якій розглянуто географію української писанки. Варто відзначити таку особливість цього розділу, як розміщення в ньому карти України з історико-географічними районами розселення українців, доповненої зразками старих автентичних орнаментів. Р. Загайська розглядає 22 етнозони й регіони. Досить вдалим є ілюстративний ряд, що значно доповнює матеріал. У ньому — фрагменти карт з історико-географічно-етнографічними районами, орнаменти писанок, фрагменти вишивок, рушників, малюнки та вироби народних майстрів, що відображають схожість орнаментів різних видів декоративного мистецтва. На нашу думку, єдиним недоліком цього розділу є відсутність яких-небудь коментарів щодо композиційно-орнаментального та кольорового оздоблення писанок різних регіонів, що однозначно збагатило б пропоновану працю.

Досліджуючи традиції та модерні пошуки в писанкарстві, укладачка частково вже розглядала їх у попередніх розділах. Насамперед ідеться про символіку писанок. І тут же Р. Загайська веде мову про використання в писанкарстві антропоморфного й рослинного «часто згеометризованого орнаменту», зазначаючи, що більшість рослин, які використовуються в орнаментиці писанок, народ знає давно і застосовує їх при лікуванні різних захворювань. Дослідниця розглядає й можливість консервації писанок, насамперед від втрати кольорової гами орнаменту, за допомогою різноманітних

лаквів. Що стосується модерного в писанкарстві, то, на жаль, Р. Загайська на цьому зосередила менше уваги, ніж нам хотілося б. Адже сьогодні, у час нових технологічних можливостей, з'явилася велика кількість різнопланових писанок, виготовлених як традиційним способом за допомогою писачка і воску, так і нетрадиційними. Саме аналіз такого матеріалу дав би можливість визначити, чи є виріб писанкою, чи вже суто художнім твором. Так, Р. Загайська вказує, що сьогодні «писанкарки пропонують свої варіанти цікавої подачі самої писанки, створюючи цілі психологічно виважені, філософськи переосмислені композиції, для кращого впливу на глядача» [1, с. 81], а для здійснення своїх задумів використовують електричні писачки. Подає дослідниця й інформацію про виготовлення протравлених, карукованих писанок та зернівок. На жаль, хотілось би більше отримати інформації про модерні пошуки використання як писанки, так і її орнаментики чи то у виробках, чи то в оздобленні архітектури. Проте видання вдало доповнено ілюстраціями з прикладами використання писанки.

Найбільшим в альбомі є розділ про львівських майстринь-писанкарок. Саме він викликає захоплення, інтерес і розуміння того, що

писанка справді є унікальною мініатюрою народного мистецтва. Шедевральність писанок усіх без винятку майстринь у цьому альбомі, їх краса говорять самі за себе. Саме з їхньою допомогою і простежується модерний підхід писанкарок до композиційного вирішення орнаменту, образів, сюжетів, що ними зображені на шкаралупі яйця, розкривається вдале поєднання традиційного й сучасного в орнаменті писанки. Безумовно, кожна майстриня, а радше — художниця, пройшла власний шлях до цього мистецтва, як життєвий так і творчий, пропустила через серце саме розуміння писанки та її довершеність. За ілюстраціями бачимо, що сьогодні вже змінюється тематично-орнаментальне оздоблення писанки (із суто народного орнаменту на історико-етнографічні, патріотичні та інші сюжети). Знову ж постає питання, чи є такий виріб власне писанкою, чи твором мистецтва?

Загалом це унікальне видання заслуговує на увагу багатьох поціновувачів мистецтва писанки. На жаль, таких видань в Україні поки що мало. Щоправда, за останнє десятиріччя їх вийшло більше, ніж наприкінці ХІХ — у ХХ ст., серед них і праця під упорядкуванням Роксоляни Загайської «Писанка: традиції та модерний дискурс».

1. *Загайська Р.* Писанка: традиції та модерний дискурс. — Л. : Априорі, 2009. — 164 с. : іл.

2. *Підгірняк В.* Бродівська писанка. — Броди : Просвіта, 2008. — 40 с. : іл.

3. *Ткаченко В.* Розвиток українського писанкарства кінця ХІХ — початку ХХІ ст. : регіональні

особливості, сучасні трансформації : дис. ... канд. іст. наук : спеціальність — Етнологія. 07.00.05 / Віктор Ткаченко. — К., 2012.